

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 3/2013

Sto dnů Miloše Zemana v zahraniční politice

—

Červen 2013

Sto dnů Miloše Zemana v zahraniční politice

—

Vít Dostál, Jakub Eberle, Jan Kužvart
Červen 2013

Úvod

Na první pohled by se dalo říci, že zahraniční politice Miloše Zemana dominoval tzv. spor o velvyslance. Jmenování ambasadorů však není zdaleka jediným a už vůbec ne nejdůležitějším úkolem prezidenta v této oblasti. Podle ústavy hlava státu zemi reprezentuje, a podílí se tak na nejvyšší úrovni na diplomatických aktivitách. Podniká desítky cest a přijímá zahraniční představitele. Na prvních sto dní Miloše Zemana v prezidentské funkci z tohoto pohledu se zaměřuje následující text.

Cílené opomenutí tzv. sporu o velvyslance neznamena, že se jedná o konflikt nepodstatný. Je to záležitost vážná, nicméně v ní jde o zahraniční politiku pouze druhotně. Podle všeho, co o hašteření na ose Hrad-Černín-„Strakovka“ víme, jde spíš o snahu vytyčit hranice jen vágně vymezené zákonnými normami či o potřebu odvděčit se spojencům z předvolební kampaně. Zájmy státu jsou zde – stejně jako v jiných případech vyvěrajících z vnitrostátní politiky – pouze obětí meziinstitucionálních šřouchanců.

Evropská politika: změna kurzu?

Proklamovaný eurofederalismus Miloše Zemana byl v českých i zahraničních médiích často srovnáván se samolibým euroskepticismem jeho předchůdce, který živil veřejný prostor výroky ke každé evropské události, blokoval Lisabonskou smlouvu nesmyslnými podmínkami a věnoval Unii několik knih. Zeman dal již během kampaně najevo, že hodlá změnit kurz, třebaže se i on svezl na vlně laciného euroskepticismu poznámkami o jakémisi evropském nařízení k jednotnému typu záchodů.

Na druhou stranu ani jeho ostrý jazyk nepokazil sblížení na ose Hrad-Brusel. Hned na začátku svého mandátu pozval prezident na velkolepé vyvěšování evropské vlajky nad Pražský hrad předsedu Evropské komise Josého Manuela Barrosa. Celá show byla inscenována kvůli tomu, aby si v Bruselu všimnuli, že český prezident má teď k evropským otázkám příznivější postoj.

Hovořilo se i o tom, že Zeman při příležitosti Barrosovy návštěvy podepsal tzv. euroval. Nepodepsal! Smlouvu o Evropském stabilizačním mechanismu, kterou se zakládá stejnojmenný záchranný fond, musely ratifikovat jen země eurozóny. Po České republice se pouze chtělo, aby – stejně jako 26 dalších zemí – umožnila posílení právní jistoty této úmluvy svým souhlasem s malou úpravou primárního práva. Této dobré vůle se Zemanovu předchůdci nedostávalo, třebaže se změnou souhlasila vláda i parlament. Zemanův podpis však byl defacto zbytečný, neboť již v listopadu Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že Smlouva je zcela legální i bez úpravy unijního smluvního rámce.

Zmatení pojmů je koneckonců pro Zemanovu evropskou politiku příznačné. Je znát, že prezident nemá ve svém okolí experta na Evropskou unii. Jeho výroky o společné armádě nebo jednotné korporátní dani stojí mimo rámec současných úvah. Jakkoli je v Unii vizionářství vítáno, musí stát na reálných základech, aby mohlo být bráno vážně. Bude-li prezident vstupovat do české i evropské debaty o budoucnosti EU takto extrémně a eklekticky, nebudou jeho myšlenky nikým následovány ani rozpracovávány. Česká evropská politika prošla během Zemanova pobytu na Vysočině zásadními proměnami, a prezident se tak bude muset s novou realitou teprve sžít.

Slovensko, Polsko, Visegrád: Dobrá i špatná stará známá témata

První zahraniční cesta nového prezidenta vedla již tradičně na Slovensko. Miloš Zeman během návštěvy sledoval cíle, o kterých hovořil v kampani. Přizval s sebou rozsáhlou podnikatelskou delegaci, kladl důraz na vzájemné investice a hovořil o nutnosti zlepšit infrastrukturní propojení mezi oběma zeměmi. V Bratislavě připomenul také myšlenku, se kterou si pohrával již během svého premiérského mandátu – možné rozšíření Visegrádské skupiny o Slovensko. Snad bude absence jakékoli podpory této iniciativy prezidentovi dostatečným varováním. Úvahy o rozšíření Visegrádu mohou spustit lavinu podobných návrhů a přijetí dalších členů by mohlo poškodit léta budovanou soudržnost regionálního uskupení.

Podobné rysy měla také Zemanova cesta do Varšavy. Prezident vystoupil na hospodářské konferenci a svojí žoviálností si získal polské publikum. Vysmál se mediálně nabobtnanému tématu kvality polských potravin dovážených do Česka a naopak připomenul skutečně důležité otázky sousedských vztahů: budoucnost českého Unipetrolu a investice ČEZu v Polsku. Je veřejným tajemstvím, že aktivity polského státního gigantu PKN Orlen v českém petrochemickém průmyslu, ve kterém kontroluje od počátku tisíciletí strategické koncerny, vzbuzují velké pochybnosti. Hospodářské výsledky Unipetrolu nejsou vůbec příznivé, jeho rozvoj se zanedbává a šušká se o (možná cíleném) krachu podniku.

Naopak české energetické firmy vzhlížejí k Polsku s očekáváním. Varšava pokračuje v privatizaci a zvažuje výstavbu další energetické infrastruktury. Pro české subjekty je Polsko perspektivním, avšak poněkud nepřehledným trhem, na který bez politické podpory neprorazí. V neposlední řadě prezident navrhl spojení pražské a varšavské burzy. Myšlenka by to nebyla špatná, neboť českých firem na varšavské burze přibývá, avšak právě ona o pražskou burzu usilovala při privatizaci, aby nakonec prohrála s vídeňskou konkurentkou.

Rakousko, Německo a Zeman: Slabý vliv a silná slova

Jedním z témat, kde byl očekáván významný vliv nového prezidenta (obvykle v destruktivním smyslu), byly vztahy s Rakouskem a Německem. Tyto úvahy pramenily především z protiněmeckých podtónů v prezidentské kampani. V živé paměti ovšem zůstávají i některé diplomatické „lahůdky“ z dob Zemanova premiérství. Především pak odřeknutí návštěvy kancléře Schrödera po označení sudetských Němců za Hitlerovu „pátou kolonu“.

Jak tedy Miloš Zeman přispěl, případně uškodil vztahům s našimi dvěma západními sousedy v prvním čtvrtroce na Pražském hradě? Stručně řečeno, nijak významně – ústavní mantinely mu ostatně příliš nedovolují. Česká média jsou citlivá na výroky týkající se obou zemí, ale za hranicemi prezident velké vášně nebudí. Rakušané Zemana dobře znají a rétorické přestřelky jsou ostatně sousedským koloritem, kterého se rádi účastní politici na obou stranách. V německém veřejném prostoru pak prezidentovi byla dosud věnována jen minimální pozornost. Rakousko bylo hned druhou zemí, kterou prezident oficiálně navštívil, což vyvolalo značnou pozornost. Dříve totiž tato diplomatická pocta připadala Německu nebo Polsku. Sám Zeman volbu vysvětloval osobním přátelstvím se svým protějškem Heinzem Fischerem a objemem rakouských investic v ČR. Prezident se vyjadřoval především k tradičnímu tématu jaderné energie, kdy – zcela v souladu s vládní linií – zopakoval české odhodlání rozšiřovat Temelín a příslib dostatečně informovat rakouskou stranu. Nezapomněl také okomentovat skutečnost, že Česko nemá ve Vídni od konce roku 2012 velvyslance, a to díky blokaci kandidáta Černínského paláce, kariérního diplomata Pavla Fischera. Zeman prohlásil, že Ústava ČR mu umožňuje obejít ministra zahraničí a dohodnout se přímo s premiérem, čímž zbytečně zneužil diplomacii k vnitropolitickému štulci Karlu Schwarzenbergovi.

Pro sousedské vztahy je symptomatické, jak rozdílné komentáře Zemanova cesta vyvolala v českých a rakouských médiích. V ČR vzbudilo velký ohlas potvrzení starého výroku, že odsun sudetských Němců byl mírnějším trestem za vlastizradu než smrt v [rozhovoru](#) pro týdeník Profil (dodejme, že na výslovnou otázku reportéra). Rakouská média jej však přešla jen jako postskript k jiným tématům, především právě jaderné energii či sporu Zemana se Schwarzenbergem. Rakušané prezidentova vystupování nedramatizují, ale zachovávají si kritický nadhled: „Nakolik vážně lze brát politika,“ ptá se Otmar Lahodynsky v tomtéž rozhovoru pro Profil, „který navrhuje pronajmout uzavřenou elektrárnu Zwentendorf Česku, aby zde mohlo vyrábět jadernou energii?“

V případě Německa je pozoruhodné především to, že je prezident doposud nenavštívil. Podle oficiálně nepotvrzených informací by to však měl napravit ještě do konce června a dle

vyjádření svého poradce Hynka Kmoníčka má přichystaný významný projev. Zbývá tedy pouze tolik propíraná sudetská karta. Prezidentským bonmotům se našťastí nepodařilo nijak narušit oteplování česko-bavorských vztahů, které vyvrcholilo únorovým projevem premiéra Nečase v zemském sněmu v Mnichově. Smířlivá rétorika tentokrát zcela dominovala i květnovému Sudetoněmeckému dni, který několikrát ocenil postoj české vlády (např. ústy tradičně demonizovaného [Berndta Posselta](#)), zatímco Zemanovo jméno na něm nezaznělo ani jednou.

Potvrzuje se tedy, že to, co eufemisticky pojmenováváme jako „minulostní otázky“, je tématem především pro českou společnost a že obrazy zahořklých sudetských revizionistů jsou dnes zcela mimo realitu. Pro Mnichov a Vídeň znamenají poznámku pod čarou, Berlín se jim pak již patnáct let zcela vyhýbá. Zemanův ostrovtip by tedy sousedské vztahy nijak významně ohrozit neměl. Přesto bychom ale nad ním neměli mávat rukou. Je totiž velice smutné, že je to právě hlava státu, kdo plave s proudem a spoléhá na historickou úzkost a xenofobii, místo aby se těmto tendencím rezolutně postavila.

Zeman a globální politika: Islamofobie a boj proti terorismu

Historická úzkost a xenofobie hraje roli nejen ve vztahu Miloše Zemana vůči našim německým a rakouským sousedům, ale také v jeho velmi negativním přístupu k islámu. Ostré protiislámské postoje jsou spolu se zdůrazňováním významu boje proti terorismu a voláním po pragmatické ekonomické a obchodní spolupráci s mocenskými rivaly USA, zejména neformálním uskupením BRIC, hlavními tématy současného českého prezidenta na globální úrovni.

Zahraniční politika Miloše Zemana zde má dvě hlavní dimenze: antiislámský populismus kombinovaný s aktivistickými postoji u řady dalších témat. Odpor k islámu je u Zemana artikulován například v [přesvědčení](#), že není rozdíl mezi umírněným a radikálním muslimem, stejně jako není rozdíl mezi umírněným a radikálním komunistou.

U zahraničně-politického aktivismu byl pak Zeman činný hned u několika témat, která s jeho antiislámskými postoji úzce souvisí. Prvním je volání po aktivnější roli ČR v boji proti terorismu. Toto stanovisko bylo jen potvrzeno jeho reakcí na atentáty v americkém Bostonu. Druhým tématem je Zemanova ochota navštívit české vojáky působící v zahraničních misích, konkrétně v Afghánistánu, čímž se liší od postoje svého předchůdce, který se do této země podpořit české jednotky nikdy nevydal. Posledním medializovaným tématem pak byla Zemanova snaha zasadit se u pákistánské vlády o osvobození unesených českých turistek Hany Humpálové a Antonie Chrástkové.

Zeman ve svých výrocích identifikuje muslimskou civilizaci jako nepřítel civilizace euroatlantické primárně na základě hodnotových východisek a ne v rámci pragmaticky pojatých národně-bezpečnostních zájmů. Tento názor házející všechny muslimy do jednoho pytle kombinovaný s absencí odborného vhledu do cizí kultury však může vztahy ČR s arabským a muslimským světem [komplikovat](#). Rozporů ale Zemanova zahraničněpolitická koncepce obsahuje v tomto směru více. Například skutečnost, že boj proti terorismu nejde uskutečňovat bez mezinárodní spolupráce, a to včetně kooperace s muslimskými zeměmi, se Zemanovými antiislámskými výroky kompatibilní není. I v domácí politice působí Zemanova slova jako protimluv. Na jednu stranu označuje islámský svět za anticivilizaci a na druhé volá ve svém inauguračním projevu po boji s pravicovým extremismem. Jeho islamofobie je však prostředkem, jak rostoucí radikalismus a xenofobii uvnitř ČR spíše podpořit, nikoliv oslabit.

Na druhou stranu však mají Zemanovy postoje vůči islámu a terorismu i určitý konstruktivní potenciál. Aktivní postoj ČR k boji proti terorismu přijde USA rozhodně vhod, a může tak být nástrojem upevnění transatlantických vazeb. Válka v Mali nebo teroristické útoky muslimskými extrémisty v USA, Velké Británii, Francii či Sýrii navíc ukazují, že si Miloš Zeman vzal za vlastní téma, které je velmi aktuální a má nepopíratelný význam.

Kudy kam?

Miloš Zeman v zahraniční politice rozhodně plní sliby, které voličům dal. Přes všechny populistické úlety je přívětivější k evropské integraci, což v dnešní době není zrovna populární politická strategie. Jezdí do zahraničí a bere s sebou podnikatelské delegace. Hovoří o tématech, která vnímal jako důležitá již během kampaně, především o investicích a infrastruktuře. Nezavíral se však ani starých stínů minulosti. Islám považuje paušálně za teroristickou ideologii a vyhnání sudetských Němců jemně řečeno zjednodušuje.

Briefing Paper 3/2013

Sto dnů Miloše Zemana v zahraniční politice

–
Červen 2013

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

SLEDUJTE NÁS!

